

# ลักษณะสำคัญของภาษาไทยสมัยสุโขทัย\*

พรทิพย์ เฉิดฉินนา\*\*

มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงจำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ชนชาติที่เจริญแล้วมักจะประดิษฐ์ระบบสัญลักษณ์ที่เรียกว่า ภาษา ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อถ่ายทอดความคิดและเรื่องราวต่างๆ สำหรับชนชาติไทยนั้น หลักฐานแรกที่แสดงว่าชาวไทยมีอักษร หรืออักษรประจำชาติของตนเอง คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๘๓๕ ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๙-๑๑ ว่า

“เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มีปี ๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหง หาใครใจ  
ในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้้นั้นใส่ไว้”

จากข้อความนี้ทำให้เราทราบว่าอักษรไทยได้เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๖ ศิลาจารึกหลักนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ทราบถึงลักษณะภาษาไทย และยังเป็นหลักฐานทางด้านอื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ในสมัยสุโขทัยยังได้ปรากฏจารึกหลักต่างๆ ที่จารึกด้วยอักษรไทยภาษาไทยอีกมาก\*\*\* เช่น จารึกวัดป่ามะม่วง จารึกนครชุม จารึกวัดพระยืน และจารึกวัดเขมา เป็นต้น จารึกเหล่านี้เป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะภาษาไทยที่ใช้ในสมัยสุโขทัย

จากการศึกษาภาษาไทยในสมัยสุโขทัยจากจารึกต่างๆ พบว่า ลักษณะภาษาไทยในสมัยสุโขทัยนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาไทยในปัจจุบันมากทั้งในเรื่องคำ

---

\* ปรับจากรายงานการวิจัยเรื่อง “ลักษณะสำคัญของภาษาไทยสมัยสุโขทัย” โครงการวิจัยเสริมหลักสูตร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

\*\* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

\*\*\* จารึกสมัยสุโขทัยนอกจากมีการจารเป็นภาษาไทยแล้ว ยังมีการจารเป็นภาษาอื่นด้วย เช่น ภาษาบาลี ภาษาเขมร และภาษามอญ เช่น จารึกลานเงิน อักษรขอม ภาษามคร และจารึกลานทองวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อักษรขอม ภาษาบาลี เป็นต้น

การประกอบรูปคำ ความหมาย จำนวน และประโยคดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...รู้ปราชญ์แก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย เห็นข้าท่านบิโคร์พิน เห็นสินท่านบิโคร์เดียด พ่อตายไว้แก่ลูก ที่ตายไว้แก่น้อง ซื่อผู้ใดผิดว่างรามเท่าใดก็ดี บ่ห่อนฆ่าฟัน...สักดาบ ซื่อได้ฆ่าเล็กข้าเสื่อหัว ฟุ้งหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบตี ย่อมเอามาเลี้ยงมาขุน บิให้ถึงที่อุบที่หาย”

(จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๖-๒๓)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่าลักษณะภาษาไทยในสมัยสุโขทัยมีการใช้คำที่แตกต่างจากปัจจุบันมาก เช่น ใช้คำว่า “เข้า” หมายถึง ข้าว ในปัจจุบัน หรือสำนวนว่า “เห็นข้าท่านบิโคร์พิน เห็นสินท่านบิโคร์เดียด” เป็นสำนวนที่ไม่ปรากฏใช้แล้วในปัจจุบัน หรือประโยคว่า “บ่ห่อนฆ่าฟันสักดาบ” ปัจจุบันจะใช้ว่า ไม่ฆ่าฟันสักครั้ง เป็นต้น ดังนั้นการที่จะเข้าใจภาษาไทยสมัยสุโขทัยจะต้องมีการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในสมัยนั้นในลักษณะต่างๆ อย่างละเอียดทั้งในด้านคำ วลี ประโยคและความหมาย

ปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษาจารึกและวรรณกรรมสุโขทัยมากและศึกษาในแง่มุมต่างๆ กัน เช่น การศึกษาด้านลักษณะอักษรและอักขรวิธี การศึกษาเรื่องการใช้คำและสำนวน และการศึกษาเรื่องการสร้างคำในสมัยสุโขทัย เป็นต้น แต่ในส่วนการศึกษามorphology ในแง่การศึกษาคำหลัก โครงสร้างวลี ประโยคและสำนวนที่จะทำให้เกิดเห็นลักษณะของภาษาสุโขทัยนั้นยังไม่มีใครศึกษาไว้ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสนใจที่จะศึกษาภาษาไทยสุโขทัยในเรื่องดังกล่าว

ข้อมูลภาษาไทยในสมัยสุโขทัยที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะใช้เฉพาะข้อมูลที่ปรากฏในศิลาจารึกที่เป็นจารึกภาษาไทย จำนวนทั้งสิ้น ๒๑ หลัก และไม่ได้นำภาษาที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงมาเป็นข้อมูลในการศึกษครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าไตรภูมิพระร่วงมิได้จารึกลงบนแผ่นศิลา แต่ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันได้ก็ด้วยการคัดลอก ซึ่งการคัดลอกนี้ย่อมต้องมีความคลาดเคลื่อน ซึ่งจะทำให้ไม่เห็นลักษณะของภาษาไทยในสมัยสุโขทัยอย่างแท้จริง แต่ในทางกลับกันภาษาที่ปรากฏในศิลาจารึกนั้น เป็นภาษาที่ไม่มีการคัดลอกต่อกัน ดังนั้นภาษาก็จะเป็นภาษาในสมัยสุโขทัยเช่นนั้นดั้งเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเมื่อศึกษาก็จะทำให้เห็นลักษณะของภาษาในสมัยสุโขทัยอย่างแท้จริง

จาริกที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยจำนวน ๒๑ หลัก ได้แก่

| ลำดับ | จาริกหลักที่ | ชื่อจาริก                                         | ปี พ.ศ.      |
|-------|--------------|---------------------------------------------------|--------------|
| ๑.    | ๑            | ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง                           | ๑๘๓๕         |
| ๒.    | ๑๐๗          | ศิลาจารึกวัดบางสนุก                               | ๑๘๘๒         |
| ๓.    | ๒            | ศิลาจารึกวัดศรีชุม                                | ๑๘๘๔ - ๑๙๑๐  |
| ๔.    | ๓            | ศิลาจารึกนครชุม                                   | ๑๙๐๐         |
| ๕.    | ๑๑           | ศิลาจารึกเขากบ                                    | ๑๙๐๐ - ๑๙๐๔  |
| ๖.    | ๕            | ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๑)                 | ๑๙๐๔         |
| ๗.    | ๗            | ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๒)                 | ๑๙๐๔         |
| ๘.    | ๘            | ศิลาจารึกเขาสุมณญ                                 | ๑๙๑๒         |
| ๙.    | ๖๒           | ศิลาจารึกวัดพระยืน<br>จารึกลานทองพระมหาเถรจุฑามณี | ๑๙๑๓<br>๑๙๑๙ |
| ๑๐.   | ๑๐๒          | ศิลาจารึกภูเขาไกรลาส                              | ๑๙๒๒         |
| ๑๑.   | ๑๐๖          | ศิลาจารึกวัดช้างล้อม                              | ๑๙๒๗         |
| ๑๒.   | ๔๕           | ศิลาจารึกภาษาไทย จ.ศ. ๗๕๔                         | ๑๙๓๕         |
| ๑๓.   | ๖๔           | ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ                               | ๑๙๗๐         |
| ๑๔.   | ๓๘           | ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร                          | ๑๘๕๖ - ๑๙๗๖  |
| ๑๕.   | ๙๓           | ศิลาจารึกวัดอโศการาม                              | ๑๙๔๒         |
| ๑๖.   | ๙๕           | ศิลาจารึกวัดหินตั้ง                               | ๑๙๐๑ - ๒๐๐๐  |
| ๑๗.   | ๑๐           | ศิลาจารึก จ.ศ. ๗๖๖                                | ๑๙๔๗         |
| ๑๘.   | ๔๖           | ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหน่ง                          | ๑๙๔๗         |
| ๑๙.   | ๙            | ศิลาจารึกวัดป่าแดง                                | ๑๙๔๙         |
| ๒๐.   | ๔๙           | ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์                             | ๑๙๖๐         |
| ๒๑.   | ๔๐           | พิเศษ ศิลาจารึกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ              | ๑๙๗๑ - ๒๐๐๖  |

บทความนี้ได้ศึกษาคำในสมัยสุโขทัย โดยใช้ทฤษฎีหลักจากหนังสือไวยากรณ์ไทยของนworรณ พันธุเมธา (๒๕๒๕) โดยศึกษาเรื่องคำเฉพาะคำหลักเท่านั้น

คำหลัก หมายถึง คำสำคัญใช้บอกเนื้อความซึ่งผู้พูดสื่อสารไปยังผู้ฟัง คำหลักมี ๒ ประเภท คือ คำนามและคำกริยา

## ๑. คำนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

คำนาม คือ คำที่หมายถึงสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม แบ่งได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑.๑ คำนามสามัญ คือ คำนามที่หมายถึงสิ่งต่างๆ ทั่วไป เช่น จิตใจ ความรัก การต่อสู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาคำนามสามัญในจารึกสมัยสุโขทัยโดยใช้เกณฑ์เรื่องความหมาย สามารถแบ่งกลุ่มคำนามสามัญออกเป็น

๑.๑.๑ คำนามสามัญที่ใช้เรียกบุคคล แบ่งออกเป็น

(๑) คำเรียกเครือญาติ ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ฟี ลูก หลาน เหลน ลูกสาว

(๒) คำเรียกเพศ ได้แก่ ผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ชาย

(๓) คำนามเรียกบุคคลเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ โพธิสัตว์ ปุศุมมหาเถร เถร มหาเถรอุบาสก สังฆราช สังฆปราชญ์ สังฆเถร ภิกษุสงฆ์ ผู้ซึ่ง สมณะ มหาสมณะ พระพุทธ พระเป็นเจ้า พระพุทธเจ้า ภิกษุ พระเจ้า ข้าพระ

(๔) คำนามที่ใช้เรียกชนชั้นปกครอง ได้แก่

ก. กษัตริย์ ได้แก่ เจ้าเมือง กษัตราธิราช ท้าวพระยา จักรพรรดิ พระยา เจ้าพระยา

ข. ผู้มีฐานะดี ได้แก่ คหบดี เศรษฐี

๑.๑.๒ คำนามสามัญที่เกี่ยวกับศาสนา

(๑) สถานที่, วัตถุ ได้แก่ พินาร อาราม ตำหนัก อุโบสถ พระธาตุ กุฎี พระเจดีย์ เจดีย์ พระสถูป สถูป ปรางค์ พระพุทธเจ้า

(๒) พระพุทธรูป, พระธาตุ ได้แก่ พระพุทธรูป พระมหาธาตุ

(๓) ความเชื่อ ได้แก่ บุญกรรม บุญ บาปกรรม บาป นรก

(๔) คำนามที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาทั่วไป ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม

พระสงฆ์ ปิฎกไตร พรพชา วันพระ ผ้าเหลือง บาตร คามวาสี ผลานิสงส์ อรัญวาสี  
สีมา กุศล พระอธิธรรม ลิกขาบท ปรัชญา ผ้าจีวร ศาสตรา อภิกรณ์ ศิษย์

๑.๑.๓ คำนามสามัญที่เกี่ยวกับสัตว์ ได้แก่ แพะ หมู หมา เป็ด ไก่ ปลา  
วัว ควาย ช้าง ม้า ราชสีห์

๑.๑.๔ คำนามสามัญที่ใช้เรียกอวัยวะ ได้แก่ หน้า หู คอ ออก นม แขน  
มือ แขน ขา หน้าผาก ใจ ตา ปาก ตีน

๑.๑.๕ คำนามสามัญที่ใช้เรียกสถานที่ ได้แก่ ประเทศ เวียง เมือง นคร  
บ้าน เรือน ปราสาท ตระพัง สรีรภังค์ ศาลา ตำบล ตลาดปสาน ทะเล สมุทร ถ้ำ

๑.๑.๖ คำนามสามัญที่เกี่ยวกับความเชื่อ ได้แก่ ผี ผีฟ้า เทพยดา เทพ  
อารักษ์

๑.๑.๗ คำนามสามัญทั่วไป ได้แก่ ชื่อ เงิน ทอง จกอบ กระดิ่ง ประตู่  
เวียงผา เดือน วัน ภาษา ศาสนา ไผ่ตง กิ่ง ต้น ใบ ดิน รูป หมอนแพร ค้อน ผ้า ดอกไม้  
รัศมี จักรวาล สายฟ้า น้ำ ตะวัน หม้อ ไห พระอาทิตย์ แดน แสง เสียง ศาสนา หอ  
บัลลังก์ น้ำตก แผ่นดิน อ้อย ดาว โกลด กงจักร ลม ไฟ นา เขา สมบัติ หิน เนื้อ จารึก  
ศักราช ราชสีห์ น้ำมัน

คำนามในสมัยสุโขทัยแบ่งตามความหมายพบว่า คำนามส่วนใหญ่จะเป็น  
คำศัพท์พื้นฐานที่ใช้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น คำที่ใช้เรียกสิ่งของ และคำเรียก  
เครือญาติ แต่ข้อที่น่าสังเกตคือ จะพบคำนามจำนวนมากที่เป็นคำศัพท์เกี่ยวกับศาสนา  
แสดงให้เห็นว่าโลกทัศน์ของคนในสมัยสุโขทัยเห็นว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญมาก

๑.๒ คำนามวิสามัญ คือ คำนามที่หมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ คำนาม  
วิสามัญที่ปรากฏในภาษาไทยสมัยสุโขทัย แบ่งออกได้เป็นดังนี้

๑.๒.๑ คำนามวิสามัญที่เป็นชื่อบุคคล

(๑) คำนามวิสามัญที่เป็นชื่อชนชั้นสูงหรือชนชั้นปกครอง ได้แก่  
ศรีอินทราทิตย์ นางเสด็จ บานเมือง ขุนสามชน พระรามคำแหง พ่อขุนรามคำแหง  
พ่อขุนนำถม พระยาเลอไทย พระยารามราช พระยามหาราช พระยาลือไทย  
พระยาผากอง พระราม พระยาผาเมือง ขอมสมาดโชติคุณลพ นางลิขมมหาเทวี  
พระยารำเมือง พระยามังราย พระยาคำฟู พระยาผายู ปู่เริง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้าพื้น  
ปู่พระยาคำฟู ปู่ขุนจิต ปู่ขุนจอต ปู่พระยาบาง ปู่พระยารามราช ปู่เสงสงคราม

(๒) คำนามวิสามัญที่เป็นชื่อบุคคลทั่วไป ได้แก่ นายอินทสรศักดิ์

บ้านางคำเย็บ นายเชียงศรีจันทร์ พ่อเขา อ้ายอินทร์ แม่นมเทด

๑.๒.๒ คำนามวิสามัญที่เป็นชื่อสถานที่ ได้แก่

(๑) ชื่อเมือง ได้แก่ ฉอด ตาก สุโขทัย เซลียง ศรีลังกาลี  
สระหลวง สองแคว ลุมพาย นครชุม พลัง น่าน พระบาง ชากังราว เชียงใหม่  
เมืองแพด ผาง กำแพงเพชร พง์ยั้ง ปากยม แพร่ งาว ขวา หงสาวดี ศรีธรรมราช  
ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณภูมิ คนที แพรก ราด สกา ศรีโสธรปุระ เชียงทอง

(๒) ชื่อหมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลดาวซอน ตำบลบ้านสุคพอมน้อย  
บ้านไผ่ล้อม บ้านหวดนาจังหัน บ้านวังคัต บ้านป่าขาม บ้านหนองบัวหลวง บ้านดง  
หนองยาวน้อย

(๓) ชื่อสถานที่อื่นๆ ได้แก่ ตระพังไพลี (แม่)น้ำโขง ถ้ำพระราม  
ถ้ำพระธาตุ ถ้ำรัตนธาตุ วัดตระกวน วัดป่าแดง วัดสระคักดี วัดโคกการาม เขมาดาน  
เขาผาแดง เขาพุดา

๑.๒.๓ คำนามวิสามัญที่เป็นชื่อช้าง ได้แก่ มาสเมือง รุกาครี อีแดงพะเลิง  
หากจำแนกคำนามตามโครงสร้างพบว่า คำนามที่พบในภาษาไทยสมัย  
สุโขทัยประกอบไปด้วยคำนาม ๒ ประเภทคือ

**คำนามที่เป็นคำเดี่ยว**

คำนามที่เป็นคำเดี่ยวจะเป็นคำที่ใช้เรียกเครือญาติ ลัทธิ และสิ่งของ  
มักจะเป็นคำภาษาไทย เช่น พ่อ แม่ พี่ เขา เวียง ผี นา ปลา บ้าน หรือเป็นคำที่มาจาก  
ภาษาอื่นๆ เช่น คัล โอย

**คำนามที่เป็นคำซ้อน**

คำนามที่เป็นคำซ้อน พบเป็นจำนวนมากในภาษาไทยสมัยสุโขทัย คำนาม  
ที่เป็นคำซ้อนจะประกอบด้วยโครงสร้างดังต่อไปนี้

(๑) คำซ้อน ๒ หน่วย คือ คำซ้อนที่ประกอบด้วยคำนามและคำนาม  
โดยนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันและเป็นคำพยางค์เดียวมาไว้ด้วยกัน  
และมีโครงสร้าง คือ

|     |   |     |
|-----|---|-----|
| นาม | + | นาม |
|-----|---|-----|

คำนามที่เป็นคำซ้อน ๒ หน่วย ได้แก่ เข้ายาเรือน ไร่นา ฟีน้อง ข้าคน หอกดาบ

นอกจากนี้คำซ้อน ๒ หน่วยอาจประกอบด้วย คำนาม ๑ พยางค์ และคำนาม ๒ พยางค์ เช่น มิตรสหาย ภิกษุสงฆ์

(๒) คำซ้อน ๓ หน่วย คือ คำซ้อนที่ประกอบด้วยคำนามเดียวจำนวน ๓ คำ โดยนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันและเป็นคำพยางค์เดียวมาไว้ด้วยกัน และมีโครงสร้าง คือ

นาม + นาม + นาม

คำนามที่เป็นคำซ้อน ๓ หน่วย ได้แก่ ไร่นาสวน ลูกหลานเหลน

(๓) คำซ้อน ๔ หน่วย คือ คำซ้อนที่ประกอบด้วยคำนามเดียวจำนวน ๔ คำ โดยนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันและเป็นคำพยางค์เดียวมาไว้ด้วยกัน และมีโครงสร้าง คือ

นาม + นาม + นาม + นาม

คำนามที่เป็นคำซ้อน ๔ หน่วย ได้แก่ ถิ่นฐานบ้านนา ของฝากหมากปลา พ่อเชื้อเลือดคำลูกเมียเยี่ยข้าว

นอกจากนี้ยังปรากฏคำซ้อน ๔ หน่วย ซึ่งเป็นลักษณะที่น่าสนใจในภาษาไทยสมัยสุโขทัยกล่าวคือ จะพบคำซ้อน ๔ พยางค์ที่มีโครงสร้างพยางค์ที่ ๑ และพยางค์ที่ ๓ ซ้ำกัน ดังโครงสร้างคือ

พยางค์ ๑ + พยางค์ ๒ + พยางค์ ๓ + พยางค์ ๔

ตัวอย่างเช่น ป่าหมากป่าพลู ป่าม่วงป่าขาม สวนหมากสวนพลู หมากพร้าวหมากกลาง ลูกส้มลูกหวาน เมืองใหญ่เมืองเล็ก หมอนนั่งหมอนนอน ก้อนหินก้อนผา ชาวแม่ชาวเจ้า ขุนยี่ขุนนาง เจ้าบ้านเจ้าเมือง เจ้าเข้าเจ้าของ ลูกท้าวลูกไท ลูกเจ้าลูกขุน ท่วยปั่วท่วยนาง ข้าเลือกข้าเลือก หัวฟุงหัวรบ

คำนามที่เป็นคำซ้อนนอกจากแบ่งตามโครงสร้างแล้วยังแบ่งตามความหมายได้นี้ คือ

(๑) คำซ้อนที่ใช้เรียกพืช ได้แก่ ป่าหมากพร้าวป่าหมากกลาง ป่าหมากป่าพลู ป่าม่วงป่าขาม ลูกหมากรากไม้ สวนหมากสวนพลู หมากพร้าวหมากกลาง ลูกส้มลูกหวาน

(๒) คำซ้อนที่ใช้เรียกสถานที่ ได้แก่ ภูมิพิหาร ถิ่นฐานบ้านนา เมืองนอก ขอกแคม ไร่เนา เข้าย่าเรือน

(๓) คำซ้อนที่ใช้เรียกสิ่งของ ได้แก่ หมอนนั่งหมอนนอน ของฝาก หมากปลา ก้อนหินก้อนผา ข้าวตอกดอกไม้ได้เทียน ได้ประทีปเทียน ชันหมากพลู หอกดาบ ดุริยางค์พาทยพิณฆ้องกลอง

(๔) คำซ้อนที่มีความหมายถึงคน มีดังต่อไปนี้คือ

ก. คำเรียกเครือญาติ ได้แก่ พ่อเชื้อเลื้อคำ ลูกเมียเยียว พี่น้องท้องเดียว ขุนพี่ขุนน้อง ภรรยาชายา พ่อแม่พี่น้องพวกพี่น้องเผ่าพันธุ์ พี่น้อง ลูกหลาน เหลน

ข. คำเรียกชนชั้นปกครอง ได้แก่ ชาวแม่ชาวเจ้า ขุนยี่ขุนนาง เจ้าบ้านเจ้าเมือง นายเจ้าบ้านเจ้าเรือน เจ้าเข้าเจ้าของ ลูกท้าวลูกไท

ค. คำเรียกประชาชน ได้แก่ ลูกบ้านลูกเมือง ลูกเจ้าลูกขุน ไพรฟ้าข้าไท ไพรฟ้าหน้าปก ท่วยบัวท่วยนาง ไพรฟ้าหน้าใส

ง. คำเรียกบุคคลทั่วไป ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ มิตรสหาย นักปราชญ์ราชวีรชาคน ผู้ใหญ่ผู้ราม

จ. คำเรียกศัตรู ได้แก่ ข้าเลือกข้าเสือ หัวฟุงหัวรบ ปรปักษ์ศัตรู

## ๒. คำกริยาในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

คำกริยา หมายถึง คำที่ใช้แสดงอาการ หรือเหตุการณ์ต่างๆ คำกริยาในสมัยสุโขทัยจำแนกตามความหมายได้ ๕ ประเภท คือ

### ๒.๑ คำกริยาเปรียบเทียบ

คำกริยาเปรียบเทียบ คือ คำกริยาที่ใช้สำหรับเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ หรือบุคคลว่าเป็นสิ่งเดียวกัน บุคคลเดียวกัน ว่าเหมือน ต่าง หรือเท่ากันหรือไม่ กริยาเช่นนี้จะต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำ ๒ หน่วย คำกริยาเปรียบเทียบในสมัยสุโขทัยพบ ๑๐ คำ ได้แก่ คำว่า ดัง ตั้ง อุปมาดัง เทียบเท่า เยี่ยง เสมอ เสมอดัง เปรียบ เปรียบดัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้คือ



|                                                                  |                                         |
|------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| เมืองสุโขทัยนี้มีดีปากปทุพลวง <u>เที่ยวร่ยมคนเสียดกัน</u>        | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑) |
| เมืองสุโขทัยนี้มี <u>ดั่งจักแตก</u>                              | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๓) |
| ดูงาม <u>ดั่ง</u> แก่งแต่ง                                       | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๕) |
| ลูกหมากรากไม้มีวัตรปฏิบัติ <u>เยี่ยง</u> สิงหลทุกอัน             | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๖) |
| พิศดูพระศิวธาตุประมาณ <u>เท่า</u> กลองเงินอันใหญ่                | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๕) |
| จึงเข้ามาสู่พระเจดีย์พอล <u>ดั่ง</u> เมืงฟ่านเข้ามาสู่รั้งนั้นแล | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๔) |

## ๒.๒ คำกริยาแสดงสภาพ

คำกริยาแสดงสภาพ คือ คำกริยาที่มีความหมายแสดงสภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นสภาพจิตใจ หรือสภาพร่างกาย กริยาบางคำอาจจะบอกลักษณะ เช่น กลม แบน ยาว เรียว กริยาบางคำบอกสัมผัส เช่น นุ่ม เบา ร้อน เปรี้ยว หรือคำบอกสี เช่น ดำ เขียว แดง เป็นต้น คำกริยาแสดงสภาพในสมัยสุโขทัยพบเป็นจำนวนมาก ดังจะจำแนกตามกลุ่มความหมายได้ดังนี้

### ๒.๒.๑ คำกริยาบอกลักษณะ

คำกริยาบอกลักษณะในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

|                                                      |                                            |
|------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| มาดเมือง <u>แพ</u>                                   | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๙)     |
| ขุนสามชน <u>พ่าย</u> หนี                             | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๙)     |
| เมื่อ <u>ชั่ว</u> พอนรรมคำแหง เมืองสุโขทัย <u>ดี</u> | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๘)    |
| <u>ดั่ง</u> กินน้ำโขงเมื่อ <u>แล้ง</u>               | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖)     |
| มีพิหารอันหนึ่ง มน <u>ใหญ่</u> <u>สูง</u> งามแก่กม   | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๑-๓๒) |

### ๒.๒.๒ คำกริยาบอกสี

คำกริยาบอกสีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

|                                                                                           |                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| จึง <u>ขึ้น</u> เป็นใบ <u>เขียว</u> งามนกกหนาแก่กม                                        | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๕๖) |
| แลว่ามีฉัพพรรณรังสี <u>เหลือง</u> <u>แดง</u> <u>ดำ</u> <u>เขียว</u> <u>ขาว</u> าวจรัสส่อง | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๗) |
| ในโลกธาตุทุกแห่ง                                                                          |                                         |

### ๒.๒.๓ คำกริยาบอกสภาพทั่วไป

คำกริยาบอกสภาพทั่วไปในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่าง

ต่อไปนี้

วันนั้นชนมาพิธีเราคนนี้ยังในวัยน้อยปีเลย

(จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๕)

### ๒.๓ คำกริยาแสดงประสบการณ์และประสาทสัมผัส

คำกริยาแสดงประสบการณ์และประสาทสัมผัส ได้แก่ คำกริยาที่แสดงความรู้ ความรู้สึก และประสาทสัมผัส คำกริยาแสดงประสบการณ์และประสาทสัมผัสในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีปรากฏดังต่อไปนี้คือ

#### ๒.๓.๑ คำกริยาแสดงความรู้สึก

คำกริยาที่แสดงความรู้สึกในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปัดคัณฑ์

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๓)

เทียบปรารณาโพธิสมภาร

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๗)

เจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนีนัน เจ็บใจต่างพ่อดนหนัหนา

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๕)

#### ๒.๓.๒ คำกริยาแสดงประสบการณ์

คำกริยาที่แสดงประสบการณ์ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

กูได้ตัวเนื้อตัวปลา

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๑)

พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมือถาม

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๕ -  
ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑)

#### ๒.๓.๓ คำกริยาแสดงประสาทสัมผัส

คำกริยาที่แสดงประสาทสัมผัสในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

...รัตนดั่งดอกซ้อนดอกพุดเห็นแก่ตาดาษทั่วจักราพาล

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๒)

เหตุเรายินปากผู้ว่าคำ

(จารึกหลักที่ ๔๐ บรรทัดที่ ๑๑)

### ๒.๔ คำกริยาแสดงอาการ

คำกริยาแสดงอาการ ได้แก่ คำกริยาที่แสดงอาการเคลื่อนที่ หรืออาการอยู่กับที่ เช่น หัวเราะ นั่ง ก้ม ยืน ตัวอย่างคำกริยาที่แสดงอาการเคลื่อนที่ เช่น กระโจน กระโดด วิ่ง ถลา บิน เป็นต้น คำกริยาแสดงอาการเคลื่อนที่นั้นจะแสดงอาการเคลื่อนที่ไปในทิศทางต่างๆ อาจแสดงอาการเคลื่อนที่ขึ้น เช่น ปีน ขึ้น ไต่ แสดงอาการเคลื่อนที่ลง เช่น ลง หยด ตก ล้ม แสดงอาการเข้าไปหา เช่น ถึง เข้า แสดงอาการออกห่าง เช่น

ผละ ออก แสดงการเคลื่อนเป็นวงกลม เช่น หมุน วน แสดงอาการเคลื่อนที่อย่างรวดเร็ว เช่น พุง รี โผ แสดงอาการเคลื่อนที่อย่างช้าๆ เช่น คลาน ไต่ ย่อง เป็นต้น คำกริยาแสดงอาการที่พบในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีปรากฏดังต่อไปนี้คือ

### ๒.๔.๑ คำกริยาที่แสดงอาการเคลื่อนที่

คำกริยาที่แสดงอาการเคลื่อนที่ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

|                                   |                                          |
|-----------------------------------|------------------------------------------|
| ขุนสามชน <u>เคลื่อนเข้า</u>       | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔-๕) |
| พ่อขุน <u>หนีญญาย้ายจะแจ้ง(น)</u> | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖)   |
| <u>กุ่มบเข้า</u> ก่อนพ่อกู        | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๗)   |

### ๒.๔.๒ คำกริยาที่แสดงอาการอยู่กับที่

คำกริยาที่แสดงอาการอยู่กับที่ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

|                                            |                                            |
|--------------------------------------------|--------------------------------------------|
| ในปากปทุมมิงคังอัน <u>นั่งแขวนไว้</u> นั้น | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๒)    |
| มีพระอัฐราวศอณึ่ง <u>ลุกยืน</u>            | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๒-๓๓) |

## ๒.๕ คำกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง

คำกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง ได้แก่ คำกริยาที่มีความหมายว่าทำให้ผู้อื่นเปลี่ยนอาการ หรือเปลี่ยนสภาพ หรือเปลี่ยนสถานที่ จะต้องมีหน่วยนามที่เป็นผู้ทำกริยา และมีหน่วยนามที่เป็นผู้ถูกทำด้วย นอกจากนั้นยังมีหน่วยนามอื่นๆ อีกแล้ว แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ใด เช่น ผลัก กวาด ให้ กระชาก เป็นต้น คำกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลงที่พบในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีปรากฏดังต่อไปนี้คือ

|                                                                        |                                            |
|------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| ขุนสามชนเจ้าเมือง <u>จดมาทอ</u> เมืองตาก                               | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔)     |
| เมื่อ <u>ชั่วพ่อกู</u> <u>กูฆ่าเธอ</u> แก่พ่อกู                        | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐-๑๑) |
| กูได้ตัวเนื้อตัวปลา <u>กูเอามา</u> แก่พ่อกู                            | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๑-๑๒) |
| <u>กูเอามา</u> เวนแก่พ่อกู                                             | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๕-๑๖) |
| เหย้าเรือนพ่อ <u>เชื้อเสื่อ</u> ค้ำมัน ข้าง <u>ขอ</u> ลุกเมีย เยียข้าว | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๒-๒๓) |
| โดยทาน <u>ให้</u> แก่ท่านผู้มาขอ                                       | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓)     |
| แล้วจึง <u>ก้ออุฐขึ้น</u> เจ็ดวา                                       | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑-๒๒) |
| อัน <u>ข้า</u> แรก <u>ออก</u> จากโลงทอง                                | (จารึกหลักที่ ๗ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๒)    |

นอกจากนี้ยังปรากฏกริยาเฉพาะกลุ่มซึ่งแบ่งได้ดังนี้

#### ๑. ราชาศัพท์

คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ได้แก่คำว่า เสวยราชย์ ตรัส ทรงพระนาม เสด็จ และเสวยพิราลัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

|                                                                   |                                            |
|-------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| <u>เสวยราชย์</u> ในนครสองอัน                                      | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๙)     |
| จักได้ <u>ตรัส</u> แก่สรรพเทพเดญดาณเป็นพระพุทธรจรงว่าไซ้          | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๕)    |
| แลพระเป็นเจ้านั้น <u>เสด็จ</u> าภิหารียอศจรรยแก่กม                | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๔-๔๕) |
| เจ้าผู้ได้ราชาภิเษก <u>ทรงพระนาม</u> ศรีสุริยพงศธรรมราชาธิราชหา้ง | (จารึกหลักที่ ๘ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๗)    |
| เมื่อสมเด็จพระธรรมราชา <u>เสวยพิราลัย</u> ไคลจากพรากเสีย          | (จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๑)  |

#### ๒. คำกริยาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

คำกริยาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ได้แก่ คำว่า ทรงศีล โยยทาน สวด เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้คือ

|                                                                                          |                                         |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| คนในเมืองสุโขทัยนี้... มัก <u>ทรงศีล</u> มัก <u>โยยทาน</u>                               | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๙)  |
| ไป <u>สวด</u> ญติจันถึงอรญญิกพัน                                                         | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๖) |
| มัก <u>จำศีล</u> ภาวนาอยู่กลางป่ากลางดง                                                  | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๕) |
| เขา <u>อาราธนา</u> พระปมีเสด็จลงมา                                                       | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๙) |
| เถรมีหมู่สังฆราชเถรอัน <u>ทรงอุคค</u> ศีลา                                               | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๘๕) |
| แต่ท่าน <u>อุปสมบท</u> ในคามวาสี                                                         | (จารึกหลักที่ ๙ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓)  |
| ให้แต่งที่จงดีและหาภูมิมาปลูก จะ <u>นิมนต์</u> พระมหาเถรเจ้าไป <u>เอาพรรษา</u> ในที่นั้น | (จารึกหลักที่ ๔๙ บรรทัดที่ ๑๐)          |

#### ๓. วลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

วลี คือ กลุ่มคำซึ่งเกิดจากการนำคำขยายมาขยายคำหลัก คำหลักมี ๒ ชนิด คือ คำนามและคำกริยา ดังนั้นวลีจึงมี ๒ ชนิด คือ นามวลี และกริยาวลี วลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีลักษณะดังต่อไปนี้

##### ๓.๑ นามวลี

นามวลี คือ กลุ่มคำซึ่งประกอบด้วยหน่วยหลักคือ คำนามและหน่วยขยายซึ่ง

ประกอบด้วยคำหรือประโยค (นววรรณ พันธุเมธา, ๒๕๒๕, น. ๗๘) นามวลีในภาษาไทย สมัยสุโขทัยมีลักษณะดังนี้

๓.๑.๑ คำนามและคำนาม

คำที่ใช้ขยายคำนามที่เป็นหน่วยย่อยในนามวลีจะอยู่หลังคำนามที่เป็น หน่วยหลักอาจมีคำเชื่อมมาข้างหน้าหรืออาจจะไม่มี และอาจมีคำแยกประเภทอยู่ด้วย หรือไม่ก็ได้ นามวลีประกอบด้วยคำนามและคำนามจึงอาจมีส่วนประกอบ ดังนี้

คำนาม + คำนาม

นามวลีที่ประกอบด้วยคำนาม และคำนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัยปรากฏดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

|           |                                          |
|-----------|------------------------------------------|
| พนมเบ็ย   | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๔)  |
| ป่าม่วง   | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๕)  |
| เมืองฟ้า  | (จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๖)   |
| อเวจिनรก  | (จารึกหลักที่ ๔๕ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐) |
| ปู่พระยา  | (จารึกหลักที่ ๔๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒)  |
| เสมาจารึก | (จารึกหลักที่ ๔๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๕) |

๓.๑.๒ คำนามและคำวิเศษณ์

นามวลีที่ประกอบด้วยคำนาม และคำวิเศษณ์ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมี โครงสร้างของวลีคือ

คำนาม + คำวิเศษณ์

นามวลีประเภทนี้มีดังตัวอย่างเช่น

|                                    |                                         |
|------------------------------------|-----------------------------------------|
| เดือนดับเดือนเพ็ญ                  | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๓) |
| ผ้าแดงผ้าเหลืองผ้าดำผ้าเขียวผ้าขาว | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๘๙) |
| เมืองกว้างขวางหลาย                 | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๗) |

๓.๑.๓ คำนาม คำวิเศษณ์ และคำวิเศษณ์

นามวลีที่ประกอบด้วยคำนาม คำวิเศษณ์ และคำวิเศษณ์ในภาษาไทยสมัย สุโขทัยมีโครงสร้างของวลีคือ

คำนาม + คำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์

นามวลีประเภทนี้พบตัวอย่างไม่มากนัก เช่น

|                                    |                                          |
|------------------------------------|------------------------------------------|
| ทนายสิทธิพราหมณ์                   | (จารึกหลักที่ ๖ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๗)   |
| พระเจดีย์สูงใหญ่                   | (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๙)  |
| เครื่องบูชาทั้งหลายอันพิเศษหนักหนา | (จารึกหลักที่ ๖๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๑) |

### ๓.๑.๔ คำบอกจำนวนและคำนาม

นามวลีที่ประกอบด้วยคำบอกจำนวน และคำนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัยพบว่าโครงสร้างของวลี ดังนี้

คำบอกจำนวน + คำนาม

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

|                |                                          |
|----------------|------------------------------------------|
| สองปูหลาน      | (จารึกหลักที่ ๔๕ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๗) |
| แสนสองหนองห้วย | (จารึกหลักที่ ๔๖ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๘)  |

### ๓.๑.๕ คำนาม คำบอกจำนวน และคำลักษณนาม

นามวลีที่ประกอบคำนาม คำบอกจำนวน และคำลักษณนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีโครงสร้างของวลีคือ

คำนาม + คำบอกจำนวน + คำลักษณนาม

นามวลีชนิดนี้มีดังตัวอย่างเช่น

|               |                                             |
|---------------|---------------------------------------------|
| ข้าวสิบเกวียน | (จารึกหลักที่ ๙๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๙-๓๐) |
| ทองสิบตำลึง   | (จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๗)   |
| จีวรสิบสามผืน | (จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๙)   |

### ๓.๑.๖ คำนาม คำลักษณนาม และคำบอกจำนวน

นามวลีที่ประกอบด้วยคำนามกับคำนาม คำบอกจำนวน และคำลักษณนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีโครงสร้างของวลี คือ

คำนาม + คำลักษณนาม + คำบอกจำนวน

ดังตัวอย่างเช่น

|                  |                                           |
|------------------|-------------------------------------------|
| สร้อยทองแถวหนึ่ง | (จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๑) |
| ตะไลคันหนึ่ง     | (จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๐) |

ช้างตัวหนึ่ง ม้าตัวหนึ่ง วัวตัวหนึ่ง ควายตัวหนึ่ง (จารึกหลักที่ ๑๐๗ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๓-๒๔)

๓.๑.๗ คำนาม คำสรรพนาม(อัน) และคำวิเศษณ์

นามวลีที่ประกอบด้วยคำนาม คำสรรพนาม(อัน) และคำวิเศษณ์ในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีโครงสร้างของวลีคือ

คำนาม + อัน + คำวิเศษณ์

ดังตัวอย่างเช่น

|                   |                                            |
|-------------------|--------------------------------------------|
| พระพุทธรูปอันใหญ่ | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๕)    |
| พระพุทธรูปอันราม  | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๕-๒๖) |
| พินารอันใหญ่      | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๖)    |
| พินารอันราม       | (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๖)    |

๓.๑.๘ คำนาม และประโยค

ประโยคที่ใช้ขยายคำนามที่เป็นหน่วยหลักในนามวลีจะอยู่หลังคำนาม และจะมีคำแยกประเภทอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ นามวลีที่ประกอบคำนามและประโยคในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีส่วนประกอบ ดังนี้

คำนาม + ประโยค

ตัวอย่างเช่น

- (๑) ท่านจึงอัญเชิญพระมหาเถรเป็นเจ้านหนึ่งอันเป็นศิษย์แห่งพระมหาพุทธสาคร  
(จารึกหลักที่ ๑๐๗ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๖)

คำนามคือ พระมหาเถร ประโยคคือ ตนหนึ่งอันเป็นศิษย์แห่งพระมหาพุทธสาคร

- (๒) ขุนจันนั้นซึ่งสรายเป็นสารสูงใหญ่ (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๒)

คำนามคือ ข้างสราย ประโยคคือ เป็นสารสูงใหญ่

นอกจากจะสามารถแบ่งได้ตามโครงสร้างของการประกอบคำแล้ว นามวลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยยังสามารถแบ่งตามความหมายและการใช้ได้ ดังต่อไปนี้

นามวลีที่ใช้เรียกสัตว์ ได้แก่ ข้างเผือก

นามวลีที่ใช้เรียกพืช ได้แก่ ป่าหมากพร้าวป่าหมากกลาง ป่าหมากป่าพลู ป่าม่วงป่าขาม หมากส้มหมากหวาน ลูกหมากรากไม้ สวนหมากสวนพลู หมากพร้าว

หมากกลาง ลูกส้มลูกหวาน

นามวลีที่ใช้เรียกสถานที่ ได้แก่ กุฎิพิหาร เมืองเล็กเมืองใหญ่ ถิ่นฐานบ้านนา เมืองนอกชอกแคม บ้านใหญ่บ้านเล็ก เมืองกว้างข้างหลาย

นามวลีที่ใช้เรียกสิ่งของ ได้แก่ เหย้าเรือน หมอนนั่งหมอนโนน ของฝาก หมากปลา ก้อนหินก้อนผา ข้าวตอกดอกไม้ได้เทียน กงเกวียนแก้ว โกศทอง ได้ประทับเพียน ฐูปหอม ชันหมากพลู คุรียงค์พาหุย์พิน้องกลอง

นามวลีที่ใช้เรียกบุคคล

(๑) คำเรียกเครือญาติ ได้แก่ พ่อเชื้อเสื่อคำ ลูกเมียเยี่ยข้า พี่น้อง ท้องเดียว ขุนพี่ขุนน้อง ภรรยาชายา พ่อแม่พี่น้องพวกพ้องเผ่าพันธุ์ พ่อลูก พี่น้อง ลูกหลานเหลน

(๒) นามวลีที่เป็นคำเรียกชนชั้นปกครอง ได้แก่ ชาวแม่ชาวเจ้า ขุนยี่ขุนนาง เจ้าบ้านเจ้าเมือง นายเจ้าบ้านเจ้าเรือน เจ้าเข้าเจ้าของ ลูกท้าวลูกไท

(๓) นามวลีที่เป็นคำเรียกประชาชน ได้แก่ ลูกบ้านลูกเมือง ลูกเจ้า ลูกขุน ไพรฟ้าข้าไท ไพรฟ้าหน้าปก ท่วยบัวท่วยนาง ไพรฟ้าหน้าใส ลูกขุนมูลนาย

(๔) นามวลีที่เป็นคำเรียกบุคคลทั่วไป ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ มิตรสหาย นักปราชญ์ราชวี ข้าคน ผู้ใหญ่ผู้ราม

(๕) นามวลีที่เป็นคำเรียกศัตรู ได้แก่ ข้าเลือกข้าเสือ หัวฟุ้งหัวรบ ปราบกษัตริย์ ผูกข้าเล็ก

นามวลีที่เกี่ยวกับศาสนา

(๑) คำเรียกนักบวช, คน ได้แก่ พระอุปัชฌาจารย์ มหาสมณะ สังฆราชา ชีผ้าขาว สารุชนคนทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์

(๒) สถานที่ ได้แก่ พระเจดีย์เหนือ กุฎิพิหาร รามเจดีย์รามวิหาร กุฎิพิหารสถานธรรม กุฎิอาศรมบท พินารอาวาส มหาโพธิ

(๓) สิ่งของ ได้แก่ ผ้าจีวร ผ้าเหลือง ไตรปิฎกมหาเถร

(๔) ความคิดเชิงพุทธศาสนา ได้แก่ ทศบารมี มหานิพพาน สมการบารมี

(๕) คำเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั่วไป ได้แก่ วันสูตธรรม ธรรมบูชา ธรรมเทศนา ธรรมชาดก ธาตุพระเป็นเจ้า ธรรมพระพุท



นามวลีที่เป็นคำเรียกวันเวลา ได้แก่ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันศุกร์ วันพระ วันเดือนเข้า วันเดือนออก วันเดือนเต็ม วันเดือนข้าง เดือนอ้าย เดือนเพ็ญ ปีชวด ปีฉลู ปีเถาะ ปีเกว ปีภน ปีมะโรง ปีมะเส็ง ปีมะแม ปีระกา ปีวรงเป้า ปีเดือนวันคืน

นามวลีที่เกี่ยวกับความเชื่อ ได้แก่ ผีฟ้า ผีเทวดา เทพดาอารักษ์

### ๓.๒ กริยาวลี

กริยาวลี คือ กลุ่มคำซึ่งประกอบด้วยหน่วยคำหลัก คือ คำกริยา และหน่วยขยายซึ่งประกอบด้วยคำ หรือประโยค กริยาวลีในสมัยสุโขทัยมีลักษณะดังนี้

#### ๓.๒.๑ คำกริยา และคำกริยา

กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยา และคำกริยา สามารถแบ่งได้เป็น

กริยาวลี ๒ หน่วย คือ กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยาเรียงกัน ๒ หน่วย ดังตัวอย่างเช่น เวนให้ วิ่งหนี ย่อมให้ เล็กโอย ขุดเอา ไหว้คัล ให้สร้าง พิศดู ให้ยา ปลุกเลี้ยง ฟุ้งขึ้น ดูแคลน ออกบวช ย่อมคอย ได้เห็น ไปปราบ มาอยู่ ไปจอด ไปกราบ ให้ร้าย มาสร้าง ให้บอก ชอบพอ ให้ปรากฏ คัลมังคม กระทำชอบ มายัดยัญ เร่งกระทำ เป็นนุชา อาศัยอยู่ ได้เสวย บังคับให้ ไปนิมนต์ ให้ฉลอง หากังวล มาสั่งสอน กระทำนุชา รำคาญดาลเดือด

กริยาวลี ๓ หน่วย คือ กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยาเรียงกัน ๓ หน่วย ดังตัวอย่างเช่น เอามาปลุก หาญเข้าต่อ เอาไปจาก รับไปจอด อัญเชิญเข้ามา ระบำ เต้นเล่น ให้ไปถวาย สมมติขึ้นชื่อ อภิเษกให้เป็น ไปกล่าวพิจารณา ลูกขึ้นอัญชลี

กริยาวลี ๔ หน่วย คือ กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยาเรียงกัน ๔ หน่วย ดังตัวอย่างเช่น เอามาพิมพ์ไว้ ให้ไปพิมพ์เอา ได้ขึ้นเสวยราชย์ มาถวายให้เป็น

กริยาวลี ๕ หน่วย คือ กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยาเรียงกัน ๕ หน่วย ดังตัวอย่างเช่น ได้ให้วันบกระทำนุชา

#### ๓.๒.๒ คำกริยา และคำวิเศษณ์

กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยา และคำวิเศษณ์ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่างเช่น กินอร่อยกินดี สูงใหญ่ เสวยราชย์ชอบด้วยธรรม ไหว้ดีพิศดู กราบ ให้ราบดีไซ้ร เกิดโสมนัสยินดีหนักหนา

### ๓.๒.๓ คำกริยา และคำนาม

กริยาวลีที่ประกอบด้วยคำกริยา และคำนามในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่าง เช่น สอนความ ยืนยมือ แต่งหากระยาทาน พันชดานหิน ปลุกพระศรีมหาโพธิ์

นามวลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยประกอบด้วยนามวลีที่เกิดจากคำนามและคำนาม, คำนามและคำวิเศษณ์, คำบอกจำนวนและคำนาม, คำนาม คำบอกจำนวน และคำลักษณนาม, คำนาม คำลักษณนามและคำบอกจำนวน, คำนาม คำสรรพนาม และคำวิเศษณ์ นามวลีหากแบ่งตามความหมายมักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับคำที่ใช้เรียกชื่อบุคคล หรือสิ่งของ โดยมีลักษณะพิเศษ คือ พบนามวลีที่เป็นคำนาม ๔ หน่วยเรียงกันเป็นจำนวนมาก และมีโครงสร้างของวลี คือ มักจะซ้ำคำที่ ๑ และ คำที่ ๓ ของวลี

กริยาวลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยประกอบด้วย กริยาวลีที่เกิดจากคำกริยาและคำกริยา, คำกริยาและคำวิเศษณ์, คำกริยาและคำนาม กริยาวลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีลักษณะพิเศษคือ มักประกอบด้วยคำกริยาหลายคำเรียงกัน

## ๔. ประโยคในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

ประโยค หมายถึง กลุ่มคำที่นำมาเรียบเรียงกันให้ได้ใจความสมบูรณ์ ประโยคอย่างน้อยจะต้องประกอบด้วยประธานและกริยา เช่น น้องเดิน และบางประโยคอาจมีส่วนที่ทำหน้าที่เป็นกรรมของประโยคด้วย เช่น ฉันกินขนม บางครั้งประโยคอาจจะมีรายละเอียดมากกว่าประโยคที่ประกอบด้วย ประธาน กริยา และกรรม จึงจะสามารถสื่อสารสิ่งที่ต้องการได้ครบถ้วนนั้นก็คือจะต้องมีส่วนขยายต่างๆ มากขึ้น อาจจะเป็นส่วนขยายประธาน ส่วนขยายกริยา หรือส่วนขยายของกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาประโยคในสมัยสุโขทัยโดยใช้ทฤษฎีจากหนังสือไวยากรณ์ไทยของนworรณ พันธุเมธา (๒๕๒๕) ซึ่งได้จำแนกประเภทของประโยคไว้ดังนี้

๑. ประโยคความเดียว หมายถึง ประโยคที่มีหน่วยกริยา ๑ หน่วย และ/หรือ มีหน่วยนาม ๑ หน่วย หรือมากกว่านั้น และอาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้

๒. ประโยคความรวม หมายถึง ประโยคที่มีหน่วยกริยาตั้งแต่ ๒ หน่วยขึ้นไป และ/หรือ มีหน่วยนาม ๑ หน่วยหรือมากกว่านั้น และอาจมีหน่วยเสริมและหน่วยเชื่อมอยู่หรือไม่ก็ได้ ประโยคความรวมนั้นยังปรากฏออกมาเป็น ๒ แบบ คือ ประโยคความรวมธรรมดา และประโยคความรวมที่ซับซ้อน

๒.๑ ประโยคความรวมรวมธรรมดา คือประโยคความรวมที่ไม่มีประโยคขยายในหน่วยนามหรือหน่วยกริยา

๒.๒ ประโยคความรวมที่ซับซ้อน คือประโยคความรวมที่มีประโยคขยายในหน่วยนามหรือหน่วยกริยา

๓. ประโยคความซ้อน มีลักษณะเหมือนกับประโยคความเดียวข้างต้น แต่ต่างกับประโยคความเดียวตรงที่หน่วยขยายของหน่วยนามหรือหน่วยกริยาของประโยคความซ้อนไม่ใช่คำแต่เป็นประโยค

จากการวิเคราะห์ประโยคในภาษาไทยสมัยสุโขทัยพบว่า มีลักษณะดังต่อไปนี้

#### ๔.๑ ประโยคความเดียว

ประโยคความเดียว (นววรรณ พันธุเมธา, ๒๕๒๕; น. ๑๓๕) หมายถึงประโยคที่มีหน่วยกริยา ๑ หน่วย มีหน่วยนาม ๑ หน่วย หรือมากกว่านั้น และอาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยก็ได้ หน่วยนามที่อยู่ในประโยคความเดียวจะทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมตรง หรือกรรมรอง ประโยคความเดียวในภาษาไทยจะมีแบบประโยคดังนี้

ประธาน + กริยา + (กรรมตรง) + (กรรมรอง)

(กรรมตรง) หมายความว่า กรรมตรง อาจปรากฏในประโยค หรือไม่ปรากฏในบางประโยค ส่วน (กรรมรอง) หมายความว่า กรรมรอง อาจปรากฏในประโยค หรือไม่ปรากฏในบางประโยค

โครงสร้างของประโยคความเดียวในสมัยสุโขทัย ปรากฏดังนี้

##### ๔.๑.๑ ประธาน + กริยา

ประโยคความเดียวลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยประธานและคำกริยา ซึ่งหน่วยนามหรือหน่วยกริยาอาจปรากฏเป็นนามวลี หรือกริยาลีได้ เช่น

ปูอันหนึ่งทลายดหนักหนา (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๖)  
 ชนม์คนถอยจากร้อยปีนั้นได้ร้อยสามสิบเก้าปีแล (จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑)  
 บัดนี้ว่าไชยชนมเราคณคลาจากร้อยปีแลบัดนี้ถอยปีหนึ่ง (จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๗)

##### ๔.๑.๒ ประธาน + กริยา + กรรมตรง

ประโยคความเดียวลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยประธาน คำกริยา และกรรมตรง ซึ่งหน่วยนามหรือหน่วยกริยาอาจปรากฏเป็นนามวลี หรือกริยาลีได้ เช่น

กูชี้ข้างเบกพล (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๗)  
 กูได้ตัวเนื้อตัวปลา (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๑-๑๒)

ตนกูฟุ้งช้าง

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐)

กูได้หมากส้มหมากหวาน

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๒)

#### ๔.๑.๓ ประธาน + กริยา + กรรมตรง + กรรมรอง

ประโยคความเดียวลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยประธาน คำกริยา กรรมตรง และกรรมรอง ซึ่งหน่วยนามหรือหน่วยกริยาอาจปรากฏเป็นนามวลี หรือกริยาลีได้ เช่น

ท่านจักทอดดินไหมแก่มัน

(จารึกหลักที่ ๓๘ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๗)

จะเห็นได้ว่าประธานของประโยคคือ ท่าน (จัก)ทอด เป็นกริยา กรรมตรงคือ ดินไหม และกรรมรอง คือมัน นอกจากนั้นยังปรากฏตัวอย่างอื่นๆ อีก เช่น

เผื่อเข้าเบี้ย ๕,๐๐๐ ซอยซื้อกุฎีแก่ท่านเศรษฐ

(จารึกหลักที่ ๙๕ บรรทัดที่ ๙)

ตุพอ แม่ลูกได้แม่ครัวให้ถือจันทน์แก่ท่านเศรษฐ

(จารึกหลักที่ ๙๕ บรรทัดที่ ๙-๑๐)

#### ๔.๑.๔ ประธาน + กริยา + กรรมรอง

ประโยคความเดียวลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยประธาน คำกริยา และกรรมรอง ซึ่งหน่วยนามหรือหน่วยกริยาอาจปรากฏเป็นนามวลี หรือกริยาลีได้ เช่น

กูบ่าเรือแก่พ่อกู

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๑)

#### ๔.๒ ประโยคความซ้อน

ประโยคความซ้อน คือ ประโยคที่มีหน่วยกริยา ๑ หน่วย หน่วยนาม ๑ หน่วย หรือมากกว่านั้น แต่หน่วยขยายของหน่วยนามหรือหน่วยกริยาในประโยคต้องเป็นประโยค หรืออาจกล่าวได้ว่า ประโยคความซ้อนเกิดจากการนำประโยคมาขยายหน่วยนาม หรือหน่วยกริยา ในประโยคความเดียว ประโยคความซ้อนสามารถแยกได้เป็น ๒ ชนิด ตามประโยคขยาย คือ

##### ๔.๒.๑ ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยนาม เช่น

พระมหาธาตุอันนี้ไชธาตุอันสามานย์

(จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๘)

ประโยคนี้นี้ประกอบด้วยสองประโยคคือ

(๑) พระมหาธาตุอันนี้ไชธาตุ

(๒) (ธาตุ)อันสามานย์

นอกจากนี้ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยนามปรากฏตัวอย่างดังต่อไปนี้

เขาขุดเอาดินที่มหาสมิทธิศรัทธาธาตราชจุฬามณีเหยียบที่โดยยอติณนั้น ขุดเอาดินที่นั่นอันดินนี้เขาไว้ให้  
บูชา (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗๔)

แล้วจึงให้ไปอาราธนาอิมมิตรพระมหาเถรเป็นเจ้าผู้หนึ่งชื่อมหาสุมนเถรอันอยู่ในนครสุโขทัย  
(จารึกหลักที่ ๖๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๘)

อันผู้ท้าวพระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหาย อันมีในลัทธิศ แต่กระยาตงววยของฝากหมากปลาเมาไว้  
อันยัตถ์ญอภิเษกเป็นท้าวเป็นพระยา (จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔-๖)

#### ๔.๒.๒ ประโยคความซ้อนที่มีหน่วยขยายในหน่วยกริยา

ประโยคความซ้อนที่มีหน่วยขยายในกริยา ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย เช่น

แสงจรัสโอภาแล ประหลาดควรแลว่ามีฉัพพรรณรังสีเหลืองแดงคำเขียนขาวขาวจรัสสองในโลกธาตุ  
ทุกแห่งปฐุหารีย์ แต่แดดอุ่นถึงสองชั้นฉายจกใกล้เที่ยง

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๗-๕๘)

กุโຍทานให้ชีวิตขาด ว่าจักสท่าศาสนาลงกาที่ป จักฟังคำพระเป็นเจ้าทุกอันแล

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๑-๖๒)

จึงพออยู่หัวเจ้า ฐ มีพระศาสน์แก่นายสังฆการีว่าให้ไปบอกแก่นายอินทรรคศักดิ์ว่า ให้แต่งที่จึงดีและ  
หาฤฎีมาปลูก (จารึกหลักที่ ๔๙ บรรทัดที่ ๙-๑๐)

#### ๔.๓ ประโยคความรวม

ประโยคความรวม คือ ประโยคที่มีหน่วยกริยาดั้งแต่สองหน่วยขึ้นไป มีหน่วย  
นามหนึ่งหน่วย หรือมากกว่านั้น และอาจมีหน่วยเสริม และหน่วยเชื่อมอยู่ด้วยหรือไม่  
ก็ได้ เช่น “พี่กูตายจึงได้เมืองแก่กูทั้งกม” จะเห็นได้ว่าประโยคนี้สามารถแยกได้เป็น  
สองประโยคคือ พี่กูตาย และกูได้เมืองทั้งกม ซึ่งหน่วยเชื่อม คือ คำว่า จึง แต่บาง  
ประโยคอาจไม่ปรากฏหน่วยเชื่อมก็ถือว่าเป็นประโยคความรวม เช่น “เพื่อนจูงวัวไปค้า  
ขี่ม้าไปขาย” ประโยคนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น เพื่อนจูงวัวไปค้า และเพื่อนขี่ม้าไปขาย  
ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงประโยคความรวม ๒ ประเภท ได้แก่

##### (๑) ประโยคความรวมที่มีหน่วยเชื่อม

สวนดูแท้แลจึงแสงความแก่ชาด้วยชื่อ (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๖)

ลายสือไทนั้งมีเพื่อขุนผู้้นใส่ไว้ (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๐-๑๑)

ภูมิศรัทธาหนักหนา กูจึงทอดตน (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๐-๖๑)

ชาวสีหลทั้งหลายเห็นอัศจรรย์ดังอัน เขาจึงขันทอดตนไว้คั่น ทพตเบญจางคั่นอนพกขังดินพระศรี  
ศรัทธาธาตราชจุฬามณี (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗๐-๗๑)

พ่อขุนบางกลางหาวได้ซื้อศรีอินทราดินทราทิย์ เพื่อพ่อขุนมาเมืองเขาซื้อตนให้แก่ พระสหายอีก  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๔)

ในดั่งนี้ผู้ใดหากละเมิดแลไว้ข้าพ้านพัน ๓ วัน คนผู้...นั้นไซ้ พานจักให้ไหม

(จารึกหลักที่ ๓๘ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๕-๓๖)

## (๒) ประโยคความรวมที่ไม่มีหน่วยเชื่อม

พ่อขุนรามคำแหงขึ้นขี่ ไปนบพระ(เถิง)อรัญญิกแล้วเข้ามา

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๑)

พระศรีศรทราจุพามุณีศรทธาน้ำตาถึงตกหนักหนา

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๙)

## ๕. สำนวนในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีใช้ว่า สำนวนโวหาร; คดี เช่น บัดสำนวน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, น. ๑๐๓๗)

สำนวนในภาษาไทยสมัยสุโขทัยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๕.๑ ถ้อยคำที่เป็นสำนวน หมายถึง การแสดงถ้อยคำเป็นข้อความพิเศษ ปรากฏใช้เฉพาะภาษาสมัยใดสมัยหนึ่ง

๕.๒ สำนวนเปรียบเทียบ หมายถึง การใช้อุปมาโวหาร หรือการเปรียบเทียบ ของสองสิ่งว่ามีคุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งว่ามีความหมายเหมือนกับสิ่งอื่นอย่างไร

### ๕.๑ ถ้อยคำที่เป็นสำนวน

ถ้อยคำที่เป็นสำนวนในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ผู้วิจัยจะพิจารณาจากการปรากฏ ของการใช้ถ้อยคำนั้นๆ ว่า หากมีการใช้มาก หรือมีการใช้ซ้ำๆ กันในภาษาแสดงว่า เป็นถ้อยคำที่นิยมใช้ในขณะนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่าถ้อยคำเหล่านั้นเป็นสำนวนในสมัยสุโขทัย สำนวนที่นิยมใช้ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ตัวอย่างเช่น

(๑) มีใจศรัทธา หมายถึง มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น

ตูพี่น้องมีใจศรัทธาให้อัฐพระลอมรับตนหนึ่ง (จารึกหลักที่ ๙ บรรทัดที่ ๑๗)

บ้านางคำเยมีใจศรัทธาหนัก จึงใคร่กระทำพระพิหารสถานพระพุทธรูปเรา

(จารึกหลักที่ ๑๐๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗)

แลบ้านางคำมีใจศรัทธาหนักหนายอดศาสนาในพระเป็นเจ้า

(จารึกหลักที่ ๑๐๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๑)

เขามีใจศรัทธาแก่พระมหาเถรเป็นเจ้า

(จารึกหลักที่ ๖๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๓)

(๒) ... หนักหนา ใช้เป็นสำนวนหมายถึง มาก ใช้ได้ทั้งความรู้สึกและ  
สิ่งของ ตัวอย่างเช่น

งามพิจิตรหนักหนาแก่กรม

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๐)

เจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามณีนั้น เจ็บใจต่างพอดนหนักหนา

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๕)

ข้าวงสาวยนั้นเดินเจ็บหนักหนา

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๙)

หาญยากหนักหนา หาญมิได้

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๔)

สดับพระธรรมทั้งทสชาติ....อันไพเราะหนักหนา

(จารึกหลักที่ ๑๒๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๕)

นายอินทศรศักดิ์เกิดโสมนัสยินดีหนักหนา

(จารึกหลักที่ ๔๙ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๒)

เอามาประกิดขีดชนเป็นตนพระพุทธรูปอันใหญ่อันถาว อันรามงามหนักหนา เอามาไว้เต็มในมหาพิหาร  
เรียงหลายถ้อง

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๔-๓๕)

ในสมัยสุโขทัยสำนวนที่มีความหมายว่ามาก ทั้งในเรื่องของการนับจำนวน  
หรือความรู้สึกจะใช้สำนวนว่า ปดณนาเลย ปมิจาจนนาเลย จักนับแลมิได้ จักนับแล  
มิถ้วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แต่ฝูงลูกบ้านลูก... มาช่วยจักนับแลมิได้

(จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๙-๒๐)

แต่อันเครื่องกระทำบูชามหาสังฆราชจักนับแลมิได้

(จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑)

ฝูงอำมาตย์ราชเสนา อุบาสกอุบาสิกาปมิจาจนนาเลย

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๘๖)

...ปดณนาเลย

(จารึกหลักที่ ๑๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๗)

...ปมิจาล่าถึเลย

(จารึกหลักที่ ๑๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๘)

ย่อมโปรดฝูงโทะแก่ตนดังอัน หลายเท่าแก่กรม ชื่อจักนับก็แลมิถ้วน

(จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๗-๒๘)

(๓) เป็นมลากเป็นติ หมายถึง เป็นผู้ดี ตัวอย่างเช่น

ฝูงเจ้าขุนพราหมณ์เศรษฐี ถอยจากเป็นมลากเป็นติ

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๒)

(๔) เป็นท้าวเป็นพระยา หมายถึง เป็นผู้ปกครอง เป็นพระมหากษัตริย์  
ตัวอย่างเช่น

พระยาลือไทย... รู้พระไตรปิฎก ได้ขึ้นเสวยราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยแทนปู่แทนพ่อ ฝูงเป็น  
ท้าวเป็นพระยา

(จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔-๗)



(๕) เห็นเข้าท่านบิโครพิน เห็นลีนท่านบิโครเดอด (จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๗-๑๘) หมายถึง ไม่มีความอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น

(๖) แก่กม มีความหมายว่า ทั้งหมด หรือ ที่สุด

เมื่อทານแต่ยอดแก่กมถึงดินสูงใหญ่งามดังเขาไกรลาส

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๖)

ในกลางอรัญญิกมีพิหารอันหนึ่ง มนใหญ่สูงงามแก่กม (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๑-๓๒)

(๗) ขึ้นชื่อ หมายถึง ตั้งชื่อ

พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระยารามคำแหง เพื่อกูฟุ้งข้างขุนสามชนชื่อมาสเมืองแพ

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๗)

จึงสมมุติขึ้นชื่อศรีสุรยพสงครามมหาธรรมราชาธิราช (จารึกหลักที่ ๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๗)

## ๕.๒ ส่วนนวนเปรียบเทียบ

สำนวนเปรียบเทียบในสมัยสุโขทัยเป็นสำนวนเปรียบเทียบระหว่างสิ่งสองสิ่ง คำที่ใช้เปรียบเทียบได้แก่ คำว่า ดัง ดุจ เสมือน เท่า ประมาณเท่า เหมือน อุปมา ดัง ประหนึ่ง คล้าย

สำนวนเปรียบเทียบเหล่านี้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตและโลกทัศน์ที่สะท้อนอยู่ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวงที่เอย่อมคนเสียดกันเข้ามาดูทานเผาเทียนทานเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจักแตก

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑-๒๒)

กลางเมืองสุโขทัยมีน้ำตระพังไพลี โสกันคืดังกินน้ำโขงเมื่อแล้ง

(จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖)

เจ้าศรีศรีทราธราชจุฟามุนั้นเจ็บใจต่างพอดนหนักหนาเสมือนเอาค้อนตีหางนาคราชนั้น

(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๕-๖๖)

ดูพระคิ่วธาตุ... ประมาณเท่ากลองเงินอันใหญ่ (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๕-๕๖)

(พระมหาธาตุ) องค์หนึ่งรวมเท่าเมล็ดข้าวสารหักครึ่ง พรรณดังผลึกรัตนองค์หนึ่งน้อย...พรรณดังพิกุล

(จารึกหลักที่ ๔๓ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๘-๑๐)

พระศรีรัตนธาตุอันสมเด็จมหาธรรมราชา ก็กระทำปาฏิหาริย์...ลายเรือนตนดังลวดเงินเท่าแผ่นลาด

(จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖-๘)

เห็นพระศรีรัตนมหาธาตุกระทำปาฏิหาริย์ในรพญพองออกมาดังทานเล่นพันลวดออกเท่าลูกพันลับ

ลูกพุทธรักษาใสงามดังผลึกรัตนแก้วเขียว ในกลางดั่งผ้าอันทานขุบคราม

(จารึกหลักที่ ๑๐๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๓-๑๗)



...ยอดพระเป็นเจ้านั้นพระหากกระทำปาฏิหาริย์สองซาลรังสีมีหกฉัน คูเสพาวในกลางหาว งามดัง  
แสงเคียกรัง (จารึกหลักที่ ๖๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๔-๒๕)

พระมหาธาตุเป็นเจ้าจึงเสด็จปาฏิหาริย์หนักหนา ดั่งน้ำมหาสมุทรระลอกดังฝนตกน้ำใหญ่รัลมีลาด  
อันดังพระขจรวด (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๙-๕๐)

พระเกศธาตุเสด็จมีหมู่หนึ่งซึ่งตั้งสายฟ้าแมลงดังแถวน้ำ...แล่นในกลางหาวอัศจรรย์  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๒-๕๓)

จึงทรงโถมันดเหมือนถูกเปลวไฟแห่งความโคกขนาดเท่ายอดภูเขาแมดเผา เหมือนพระจักรพรรดิมี  
จักรรัตนหยา (จารึกหลักที่ ๖ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๔๔)

ผิจักเปรียบไปดูหนทางนั้นงามดังหนทางในเมืองฟ้า (จารึกหลักที่ ๕ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๕)

นางสนมกำนัลในผู้เพริศพริ้งดังนางฟ้า (จารึกหลักที่ ๖ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐)

ท่านพญารมณิกราชาให้ท่านแปลงปราสาทอันหนึ่งแลประดับงามหนักหนา ผิจักอุปมาไปดั่งมหาไพชยนต์  
ปราสาทนั้น...แล (จารึกหลักที่ ๖๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๗-๒๘)

(พระพุทธรูป) มีรูปโฉมพรรณอันงามพิจิตรดังอินทนิรมิต  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๓-๓๔)

(พระมหาธาตุ) เมื่อทาปูนแต่ยอดแก่กมถึงตีนสูงใหญ่ขวางงามดังเขาไกรลาส  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๖-๔๗)

สิ่งหนึ่งเห็นตะวัน...ออกเขียวดังสูงเผาหม้อ (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๓-๕๔)

รัลมีลาดอันเลื่อมดังดวงดาวคำเลื่อมดังน้ำทอง (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๐-๕๑)

รัลมีลาดอันขาวดังด...กัตนดังดอกซ้อนดอกพุด เห็นแก่ตาตาดษทั่วจักรวาลพระเกศธาตุเสด็จมีหมู่หนึ่ง  
ซึ่งตั้งสายฟ้าแมลงดังแถวน้ำแล่น (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕๑-๕๓)

พระเป็นเจ้าจึงลงมาจวัดรอบสุวรรณเจดีย์รัลมีกระเฝือกงามหนักหนา...ดังกงเกวียนแก้ว  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๒-๖๓)

ฝูงพระธาตุ...จึงเข้ามาสู่พระเจดีย์พอดังเม็งฟ่านเข้ามาสู่รั้งนั้นแล  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๓-๖๔)

ค่อยมาเถิงในที่นี้ โยธาทะศรีรัตนมหาธาตุเจ้ากู ลูกหนึ่งมีพรรณงามดังทองรัลมีเท่าลูกหมาก...  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๕-๖๖)

ชาวสี่หลทั้งหลายเห็นอัศจรรย์ดังอัน เขาจึงขับทอดตน ไหว้คันทพัตตเบญจกณอนพกขังตีนพระศรีศรัทธา  
ราชูปมาณี คนทั้งหลายไหว้คันเต็มแผ่นดินอุปมาดังเรียงทอนอ้อยไว้มากตามดาดษเต็มที  
สถานนั้นแล (จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗๐-๗๒)

เมื่อรุ่งจึงเสด็จออกอยู่บัดแมง ให้คนทั้งหลายเห็นศรัทธาสาธุการแล จึงเสด็จคืนเรื่องท่ากงจักรกลิ้งไป  
กลางหาว สู่...เจดีย์ทองที่เก่า รัลมีถูกขานด้องพรายเรืองงามจึงแสงพระอาทิตย์เมื่อพุ่งขึ้น  
(จารึกหลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๗๗-๗๘)

จากตัวอย่างสำนวนความเปรียบในสมัยสุโขทัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัยหลายประการ ในด้านการทำมาหากินมีความเปรียบต่างๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน และกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น “เท่าเมล็ดข้าวสารหักครึ่ง” แสดงให้เห็นว่ามีการปลูกและบริโภคข้าว

“เรียงท่อนอ้อย” น่าจะแสดงถึงว่ามีการปลูกอ้อยเพื่อการบริโภค “ทองรัสมิ่เท่าลูกหมาก” แสดงว่ามีการปลูกและกินหมากในสมัยนั้น “ดั่งสูงเผาหม้อ” แสดงว่ามีการทำหม้อเพื่อเป็นเครื่องใช้ ด้านความเชื่อและการนับถือพุทธศาสนา ซึ่งมีส่วนกำหนดโลกทัศน์ของชาวสุโขทัย จะเห็นว่ามีภรณ์นำเนื้อหาและความคิดที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนามาใช้เป็นความเปรียบ เช่น “เสมือนเอาค้อนตีทางนาคราช” “เหมือนพระจักรพรรดิมีจักรรัตนหยา” “ดั่งหนทางในเมืองฟ้า” “ดั่งนางฟ้า” “ดั่งมหาไพชยนต์ปราสาท” “ดั่งอินทนิรมิต” “ดั่งเขาไกรลาส” “ประหนึ่งนันทนอุทยาน” ด้านศิลปกรรมและหัตถกรรม ซึ่งสะท้อนว่าชาวสุโขทัยรู้จักสร้างสรรค์และประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม เช่น “เท่ากลองเงินอันใหญ่” “เท่าผืนสาด” “ค่าเลื่อมดั่งน้ำทอง” “ดั่งผลึกแก้วรัตนแก้วในกลางดงอันท่านชูปคราม” “ดั่งกงเกวียนแก้ว” “ดั่งมุกดาและเงินยวง” นอกจากนี้ชาวสุโขทัยยังรู้จักและเข้าใจธรรมชาติตลอดจนมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น “ดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง” “ดั่งน้ำมหาสมุทรระลอกดั่งฝนตกท่าใหญ่” “สายฟ้าแมลบดั่งแถวน้ำแล่น” “ดั่งเมฆฟ่านเข้ามาสู่รัง” “รัตนดั่งดอกช่อนดอกพุด” “พรรณดั่งพิกุล” “งามดั่งแสงเคียวรุ่ง”

ทั้งหมดนี้อาจแสดงให้เห็นว่าภาษาไทยสมัยสุโขทัยมีลักษณะดังนี้

คำหลักในภาษาไทยสมัยสุโขทัยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ คำนาม และ คำกริยา คำนามที่พบมักเป็นคำนามเดี่ยวที่มีความหมายเกี่ยวกับบุคคล และพุทธศาสนา และเป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งของทั่วไป แต่มีลักษณะที่น่าสนใจคือ คำนามจะนิยมใช้คำซ้อนซึ่งพบเป็นจำนวนมาก

คำกริยาในสมัยสุโขทัยปรากฏลักษณะคำกริยา ๕ ประเภท คือ คำกริยาเปรียบเทียบ คำกริยาแสดงสภาพ คำกริยาแสดงประสบการณ์ คำกริยาแสดงอาการ และ คำกริยาที่เป็นสาเหตุให้เปลี่ยนแปลง

วลีในสมัยสุโขทัยที่เป็นนามวลีนั้น มีลักษณะต่างๆ ดังนี้ วลีที่ประกอบด้วย คำนามและคำนาม, คำนามและคำวิเศษณ์, คำนาม คำวิเศษณ์และคำวิเศษณ์, คำบอกจำนวนและคำนาม, คำนาม คำบอกจำนวนและคำลักษณนาม, คำนาม คำลักษณนาม

และคำบอกจำนวน, คำนาม คำสรรพนามและคำวิเศษณ์

นอกจากนี้นามวลีหากพิจารณาโดยความหมายพบว่า นามวลีส่วนใหญ่มักจะเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคล และคำศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนา และนามวลีในสมัยสุโขทัย มีลักษณะพิเศษคือ มักเป็นคำ ๔ พยางค์ โดยจะซ้ำพยางค์ที่ ๑ และ ๓ ในนามวลีนั้น

กริยาวลีในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ปรากฏลักษณะต่างๆ ดังนี้ คำกริยาและคำกริยา, คำกริยาและคำวิเศษณ์, คำกริยาและคำนาม กริยาวลีในภาษาไทยสมัยนี้มีลักษณะพิเศษ คือ มักเป็นกริยาวลีที่เกิดจากการนำคำกริยามากกว่า ๑ คำ มาเรียงต่อกัน

ประโยคในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ปรากฏในลักษณะต่างๆ ดังนี้ ประโยคความเดียวเป็นประโยคที่พบมาก เนื่องจากภาษาไทยสมัยสุโขทัยไม่นิยมใช้คำเชื่อม ได้แก่ คำบุพบท ประพันธสรรพนาม หรือคำสันธานมากนัก แต่มักจะนิยมเขียนประโยค ๒ ประโยค ที่มีเนื้อความสัมพันธ์เรียงต่อกัน เป็นลักษณะแยกคนละประโยค

ประโยคความซ้อนที่พบในสมัยสุโขทัย แบ่งออกเป็นประโยคความซ้อนที่มีส่วนขยายในหน่วยนาม และประโยคความซ้อนที่มีส่วนขยายในหน่วยกริยา

ส่วนประโยคความรวมในภาษาไทยสมัยสุโขทัยนั้นพบประโยคความรวม ทั้งที่ปรากฏหน่วยเชื่อม และไม่ปรากฏหน่วยเชื่อม แต่จะใช้กริยาหลายคำเรียงต่อกัน

สำนวนในภาษาไทยสมัยสุโขทัย แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ถ้อยคำที่เป็นสำนวนในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ได้แก่ คำที่มีกลวิธีการเรียบเรียงเป็นพิเศษ และนิยมใช้ในสมัยนั้น ได้แก่คำว่า มีใจศรัทธา นึกหนา เป็นมงคลเป็นดี เป็นท้าวเป็นพระยา เห็นข้าทาสบใคร่พิน เห็นสินทาสบใคร่เดือด ขึ้นชื่อ และสำนวนที่มีความหมายว่า มาก เช่น จักนับแลมิถ้วน จักนับแลมิได้ บมิจาจคนนาเลย บมิจาจกล่าวถืเลย แก่กม และ จักนับก็แลมิถ้วน

สำนวนความเปรียบในภาษาไทยสมัยสุโขทัย หมายถึง สำนวนที่ใช้เปรียบเทียบระหว่างสิ่งสองสิ่ง คำที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ คำว่า ดัง ดุจ เท่า เสมือน เหมือน ประมาณเท่า อุปมาดัง ประหนึ่ง และคล้าย เนื้อหาในสำนวนเปรียบเทียบมีลักษณะเด่น คือ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในด้านการทำมาหากิน ความเชื่อและการนับถือพุทธศาสนา ศิลปหัตถกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าลักษณะเด่นของภาษาไทยสมัยสุโขทัยในเรื่องคำนั้น นิยมใช้คำซ้อนโดยเฉพาะคำนาม ส่วนลักษณะเด่นของประโยคคือ ใช้ประโยคความเดียวและประโยค

ความรวมที่ไม่มีหน่วยเชื่อม โดยประโยคความรวมจะมีลักษณะเป็นประโยคที่มีคำกริยาหลายคำเรียงกัน นอกจากนี้ยังมีการใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวนเฉพาะสมัยและสำนวนเปรียบเทียบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าธรรมชาติและพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิตของชาวสุโขทัย

### บรรณานุกรม

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. “การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย,” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐.

นworรณ พันธุมธา. ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

\_\_\_\_\_. พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.

ราตรี ถันวารขร. การศึกษาคำในศิลปจารึกหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ศิลปากร, กรม. จารึกสมัยสุโขทัย. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปี ลายสือไทย, ๒๕๒๗.

\_\_\_\_\_. วรรณกรรมสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๓๘.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. ๒๕๓๕.

อิงอร สุพันธุ์วนิช. วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิธีไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.